

3. *Львіна О.В.* Туризм, Рекреаційна географія: Поняття і терміни. – Луцьк: Терен, 2004. – 104 с.
4. *Килимистий С.М.* Анімація в туризмі: Навчальний посібник. – К.: Вид-во ФПУ, 2007. – 188 с.
5. *Петрова І.В.* Дозвілля в зарубіжних країнах: Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 408 с.
6. *Стафійчук В.І.* Рекреалогія: Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2006. – 264 с.
7. Сфера розваг – важлива складова у підвищенні ефективності туристичного бізнесу: Зб. наук. праць VI Міжнар. наук.-практ. конф. "Розвиток сфери розваг – основа сучасної концепції підвищення ефективності туристичного бізнесу" (м. Святогірськ, 29 вересня – 1 жовтня 2006 р.) / Донецьк. ін.-т турист. бізнесу. – Донецьк, 2006. – 287 с.
8. *Cordes, Kathleen A.* Applications in recreation & leisure: for today and the future / Kathleen A. Cordes, Hilmi M. Ibrahim. – 2nd ed. – WCB/McGraw-Hill, 1999. – 350 p.
9. <http://npbp.brest.by>.

Summary:***Bozhuk T.I.* THE ANIMATION RECREATION-TOURIST SERVICES: MODERN CONDITION AND USING OF INNOVATION**

The issue is considered about the animation recreation-tourist services and the model is proposed for their study in order to provide new additional tourist services based on Hungarian, Polish, Belarus and US experience.

Надійшла 05.11.2008р.

УДК 911.3:338.242+519.24

Ярослав МАРИНЯК

ТУРИЗМ ЯК ОБ'ЄКТ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Туризм – є складне явище, яке залежить від багатьох соціально-економічних, юридичних, природно-кліматичних чинників і регулюється ними. Тому, доцільно при такій ситуації мати повну інформацію про всі його складові.

Дослідження і публікації в яких започатковано розв'язання цієї проблематики. Існує ряд публікацій присвячених статистичним показникам туристичної діяльності [1 - 12], але з часом відбуваються певні зміни для ефективного використання туристичних ресурсів.

В публікації ставляться такі завдання: а) вивчити туристичні діяльність через призму системного аналізу; б) з'ясувати поняття "статистична інформація" й "статистичні показники"; в) розглянути туризм у системі класифікаторів техніко-економічної інформації; г) дослідити організаційні форми статистичного спостереження; д) розглянути форми статистичної звітності.

У новій редакції Закону України "Про туризм" розкрито основні поняття в галузі туризму, які є важливими для статистичних досліджень, а саме: туризм; турист; туристичний продукт; супутні туристичні послуги та товари; характерні туристичні послуги та товари; просування туристичного продукту; місце продажу (реалізації) туристичних послуг; місце надання туристичних послуг.

У цьому Законі також виділені організаційні форми й види туризму:

Залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, та інших ознак, в рамках зазначених організаційних форм, Закон виділяє ряд видів туризму.

Особливості здійснення окремих видів туризму встановлюються законом.

Учасниками відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, є юридичні та фізичні особи, які створюють туристичний продукт, надають туристичні послуги (перевезення, тимчасового розміщення, харчування, екскурсійного, курортного, спортивного, розважального та іншого обслуговування) чи здійснюють посередницьку діяльність із надання характерних та супутніх послуг, а також громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства (туристи, екскурсанти, відвідувачі та інші), в інтересах яких здійснюється туристична діяльність.

Суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність (далі – суб'єкти

туристичної діяльності), є: туристичні оператори (далі – туроператори); туристичні агенти (далі – турагенти); інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг; гіді-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу.

Туризм включає комплекс матеріально-речовинних, інформаційних, організаційних та інших передумов, що забезпечують туристу умови, які дозволяють задовольнити туристичну зацікавленість і сформувані цілі, які спонукали його до цього виду рекреації.

Отже, наведений перелік основних понять показує, що туризм – є складне явище, яке залежить від багатьох соціально-економічних, юридичних, природно-кліматичних чинників і регулюється ними.

Головними складовими туризму є: туристичні ресурси; туристична індустрія; турист; туристичний продукт; просування туристичного продукту; туроператорська й турагентська діяльність.

З'ясуємо поняття: туристичні ресурси, туристична індустрія, туроператорська й турагентська діяльність.

Туристичними ресурсами України є туристичні пропозиції, які пропонуються чи можуть пропонуватися вітчизняним та іноземним туристам для ознайомлення і використання. Терміном „туристичні пропозиції” охоплюється широке коло природних, історико-культурних, географічних ознак України, котрі можуть всебічно задовольняти пізнавальні, оздоровчо-спортивні, духовні та інші потреби подорожуючих.

Туристична індустрія є сукупністю підприємств, установ та організацій матеріальної й нематеріальної сфери, які забезпечують виробництво, розподіл, обмін й споживання туристичних ресурсів і створення туристичної інфраструктури.

Турист є споживачем, котрий придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити для власних побутових потреб туристичну послугу чи туристичний продукт

Законодавство підкреслює необхідність комплексного підходу до всіх елементів туристичної індустрії при здійсненні державного регулювання між підприємствами, організаціями й установами, її складовими.

Туристична діяльність – пов'язана з організацією всіх форм виїзду людей з місць постійного проживання в оздоровчих цілях, для задоволення пізнавальних інтересів або в професійно – ділових цілях без занять оплачених діяльністю в місцях тимчасового перебування.

Суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність є: туристичні оператори; туристичні агенти; інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг; гіді-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу – фізичні особи, які проводять діяльність, пов'язану з туристичним супроводом і які в установленому порядку отримали дозвіл на право здійснення туристичного супроводу, крім осіб, які працюють на відповідних посадах підприємств, установ, організацій, яким належать чи які обслуговують об'єкти відвідування; фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування тощо.

Первинним у туризмі є об'єкт туристичної зацікавленості, або за Законом туристичні пропозиції. Туристична зацікавленість є відправним моментом у розвитку об'єктів туристичної сфери. Їх облік дає можливість обґрунтувати ймовірний попит на туристичні послуги та визначити їх оптимальну структуру.

Штучні об'єкти туристичної зацікавленості є великі розважальні центри, ініціювання традицій проведення різних заходів.

Індустрія туризму є складною соціально – економічною системою на структуру якої впливає велика кількість чинників, головними є якість і кількість туристичних ресурсів.

Удосконалення нормативно – правової бази в галузі туризму є добрим стимулятором економічної діяльності підприємств та організацій різних галузей щодо надання туристичних послуг.

Нові технології управління у сфері туризму вимагають високі вимоги до статистичної інформації, яка б чітко характеризувала довкілля, туристичні ресурси, індустрію туризму на різних територіальних рівнях. Першим етапом будь-якого дослідження є збирання інформації, а саме, статистичне спостереження.

Статистичне спостереження – це спланована, науково організована реєстрація масових даних про соціально-економічні явища та процеси.

Статистичне спостереження може бути первинним або вторинним. Первинне – це реєстрація даних, що надходять безпосередньо від об'єкта, який їх продукує. Вторинне – збирання раніше зареєстрованих та оброблених даних.

Статистичні дані – це масові системні кількісні характеристики соціально-економічних явищ і процесів. Вони мають відповідати певним вимогам: бути вірогідними (відповідати реальному стану); повними (за обсягом та суттю); своєчасними; порівнянними за часом або у просторі (за складом сукупності, одиницями виміру, методикою збирання та обробки, територіальною належністю одиниць); доступними.

Підготовка спостереження починається із складання плану спостереження – сукупності програмно-методологічних та організаційних питань.

Програмно-методологічні питання плану – це перелік пунктів, які відповідатимуть на питання: для чого проводиться обстеження (мета обстеження); що обстежується (об'єкт обстеження); складові частини об'єкта (одиниця сукупності); джерело інформації (одиниця спостереження); на які питання планується одержати відповіді (програма спостереження).

Мета спостереження – одержання статистичних даних, які є підставою для узагальненої характеристики стану та розвитку явища або процесу. Кінцевою метою є підготовка управлінських рішень та прийняття заходів.

Об'єкт спостереження – сукупність явища, що підлягають обстеженню. Чітке визначення суті та меж об'єкта дає можливість уникнути різного тлумачення результатів. Для цього застосовуються цензи – набори кількісних та якісних обмежувальних ознак.

Одиниця сукупності – це первинний елемент об'єкта, що є носієм ознак, які підлягають реєстрації.

Ознаковою є властивість, що відбиває сутність, характер та особливість одиниці сукупності. За формою виразу ознаки можуть бути: описовими (атрибутивними) та кількісними.

Кількісні ознаки можуть бути дискретними або неперервними. Дискретні – ознаки, що набувають лише окремих, ізольованих значень. Як правило, вони виникають в результаті лічби.

Неперервні – ознаки, що набувають будь-яких значень у певних межах.

Відомості про ознаки одиниць сукупності збираються від одиниць спостереження. Одиниця спостереження – це первинна одиниця, від якої одержують інформацію.

Програма спостереження – це перелік запитань, на які слід одержати відповіді в результаті спостереження. Зміст та обсяг запитань залежить від мети спостереження та можливостей його проведення (грошових та трудових витрат терміну реєстрації) У програму спостереження також включаються: розробка статистичного інструментарію, визначення виду та способу обстеження.

Статистичний інструментарій – це набір статистичних формулярів, інструкцій та роз'яснень щодо проведення спостереження.

Статистичний формуляр – обліковий документ єдиного зразка, що містить адресну

характеристику об'єкта спостереження та статистичні дані про нього. Статистичними формулярами є звіти, переписні та опитувальні листки, бланки документів, анкети. При складанні формулярів враховується не тільки зміст та інформативність ознак, а й можливість їх статистичної обробки. Остання забезпечується завдяки застосуванню системи шкал.

Шкала – це засіб упорядкування та кількісного вираження ознак. Використовуються такі види шкал : номінальна – шкала найменувань, що встановлює відношення подібності елементів, за якою порядок розташування ознак значення не має; порядкова (рангова) – шкала, що встановлює послідовність інтенсивності прояву ознаки; метрична – кількісна шкала, в основу якої покладено результати безпосереднього вимірювання.

Другою складовою частиною плану спостереження є організаційні питання, що визначають, хто проводить спостереження (органи та персонал); де проводить (місце спостереження); за допомогою чого (матеріально-технічне забезпечення); спосіб забезпечення точності результатів (система контролю та пробні обстеження); коли проводить (час та період спостереження).

Час спостереження (об'єктивний час) – це час, до якого відносяться дані спостереження. Якщо об'єктом спостереження є процес, то визначається інтервал часу, впродовж якого накопичуються дані. Якщо об'єктом спостереження є стан, то обирається критичний момент – момент часу, станом на який реєструються дані.

Період спостереження (суб'єктивний час) – час, упродовж якого здійснюється реєстрація даних.

Контроль даних спостереження – це засіб попередження, виявлення та виправлення помилок спостереження, який полягає у перевірці даних на повноту та вірогідність. Повнота даних перевіряється візуально, а вірогідність – шляхом логічного та арифметичного контролю.

Різноманітність сфер спостереження обумовлює застосування різних організаційних форм, видів та способів статистичного спостереження.

Використовуються такі організаційні форми спостереження: звітність, спеціально організовані спостереження та реєстри.

Звітність – форма спостереження, за якою кожен суб'єкт діяльності регулярно подає свої дані до державних органів статистики у вигляді документів (звітів) спеціально затвердженої форми.

Спеціально організовані спостереження – форма спостереження, яка охоплює сфери життя, що не уловлюються звітністю. До них належать : переписи, обліки, спеціальні обстеження, опитування.

Опитування – частіше несучільні спостереження думок, мотивів, оцінок, які реєструються зі слів респондентів. Винятком з цього є суцільне опитування всього населення – референдум (масове волевиявлення з принципових соціально-політичних чи екологічних питань).

Статистичні реєстри – списки або переліки одиниць певного об'єкта спостереження із зазначенням необхідних ознак, які постійно оновлюються та поповнюються (реєстр населення – поіменний список мешканців регіону із зазначенням їх паспортних даних; реєстр суб'єктів діяльності; реєстр домашніх господарств; реєстр земельного фонду).

Види спостереження розрізняють за ступенем охоплення одиниць та за часом реєстрації даних.

За ступенем охоплення одиниць обстеження бувають суцільні і несучільні.

Суцільні обстеження передбачають реєстрацію всіх без винятку одиниць сукупності (звітність, більшість переписів).

Несучільні – обстеження за яких реєструються не всі одиниці сукупності, а лише їх певна частина (вибіркове спостереження, основного масиву, монографічне, анкетне, моніторинг).

Вибіркове – спостереження, коли реєструється певна частина одиниць сукупності, відібрана у випадковому порядку.

Обстеження основного масиву – реєстрація даних щодо переважної частини одиниць сукупності, які є визначники для характеристики об'єкта спостереження.

Монографічне обстеження – детальне обстеження окремих одиниць сукупності з метою їх досконального вивчення.

Анкетне спостереження, при якому не всі розповсюджені реєстраційні формуляри (анкети) повертаються з відповідями.

Моніторинг – спеціально організоване систематичне спостереження за станом певного середовища (моніторинг екологічного стану природних водойм).

За часом реєстрації даних спостереження поділяються на поточне, періодичне та одноразове.

Поточне спостереження – систематична реєстрація фактів перебігу явища у міру його виникнення або стосовно безперервного процесу.

Періодичне – спостереження, що проводиться через певні, як правило, рівні, проміжки часу (перепис населення або виробничих потужностей).

Одноразове – спостереження, що проводиться у міру виникнення потреби дослідження явища або процесу.

Статистичне спостереження здійснюється трьома способами: безпосередній облік фактів, документальний облік, опитування, експертні оцінки.

Безпосередній облік – реєстрація фактів здійснюється особисто обліковцем шляхом підрахунку, вимірювання, оцінки, огляду.

Документальний облік – реєстрація фактів відбувається за даними, наведеними у документах первинного обліку.

Опитування – це спостереження, що здійснюється експедиційним шляхом, самореєстрацією, кореспондентським чи анкетним шляхами.

Експедиційне опитування – реєстрація фактів спеціально підготовленими обліковцями з одночасною перевіркою точності реєстрації.

Самореєстрація – реєстрація фактів самими респондентами після попереднього інструктажу.

Кореспондентське опитування – реєстрація фактів на місцях виникнення явищ добровільно обраними особами, які надсилають результати у відповідні інстанції.

Анкетне опитування – реєстрація думок, намірів і мотивів респондентів шляхом їх самостійного заповнення анкети.

Організація державної статистики в Україні. У системі органів державної статистики України відповідно до Закону України "Про державну статистику" входять: Державний комітет статистики України, органи державної статистики в Республіці Крим, областях, районах та містах, а також підпорядковані Комітету підприємства, організації, установи. Міністерства і відомства України, інші юридичні особи для виконання завдань в межах їх компетенції також здійснюють збирання, розробку, узагальнення та аналіз статистичної інформації, що міститься в затверджених формах державної статистичної звітності.

Одним із головних завдань державної статистики є "... розробка і впровадження статистичної методології, яка базується на результатах наукових досліджень, міжнародних стандартах та рекомендаціях".

Державна статистика покликана забезпечити державні органи управління повною та достовірною статистичною інформацією щодо соціально-економічного розвитку України в регіональному та галузевому розрізах, а також інформаційні потреби суспільства та інформаційну підтримку соціально-економічної, екологічної, національно-культурної та іншої діяльності.

Статистична звітність. Розробленням форм державної статистичної звітності в туризмі

займається Державний комітет статистики України. Методи збору й обробки, методологія обчислення статистичних показників, установлених Державним комітетом статистики України є офіційними статистичними стандартами України. Ці стандарти забезпечують дані державної статистики для прийняття обґрунтованих управлінських рішень зацікавленими користувачами, співставність показників у відповідності з вітчизняною й міжнародною статистичною методологією.

Основним джерелом формування статистичних даних є звітність суб'єктів господарювання, яка надається в регіональні статистичні органи.

Державна статистична звітність включає звіт про діяльність туристичної, який складається з таких розділів:

1. Власні підприємства розміщення туристів.
2. Власні підприємства харчування.
3. Розподіл туристів за цілями відвідування та віком.
- 3 а. Розподіл дітей і підлітків за віком та цілями відвідування.
4. Розміщення туристів на території регіону України.
5. Дані про в'їзд іноземних туристів.
6. Дані про туристів, які виїжджали за кордон.
7. Основні фінансово – економічні показники.

У даний час підприємства й організації підгалузі "Відпочинок і туризм" надають статистичну звітність за такими формами:

форма № 1 – курорт "Звіт санаторно – курортного (оздоровчого) закладу" та № 1 – ОТ "Звіт дитячого оздоровчого закладу (табору)",

а також форм адміністративних даних № 1 – ТУР та № 1 – ТУР (к) "Звіт про діяльність туристичної організації", № 2 – ДПСУ "Зведений звіт про виїзд громадян України за кордон", № 3 – ДПСУ "Зведений звіт про іноземців та осіб без громадянства, які в'їхали в Україну", та №12 "Звіт про захворювання, зареєстровані у хворих, які проживають у районі обслуговування лікувального закладу".

Ця статистична звітність є основою формування інформаційної бази у галузі туризму.

Враховуючи зростаючий рівень потреб у статистичній інформації в галузі туризму, Державний комітет статистики України постійно удосконалює форми звітності.

Групування й класифікація в туризмі є важливим засобом узагальнення статистичної інформації, основою статистичного аналізу й використання систем показників.

Статистичні зведення – другий етап дослідження масових суспільних явищ. Суть його полягає в класифікації та агрегуванні первинних статистичних даних.

Існують загальноприйняті методологічні стандарти розподілу сукупностей на групи – чітко визначені групувальні ознаки та сформульовані вимоги щодо умов формування груп. Це класифікації.

Для розв'язання конкретних аналітичних задач проводяться нестандартні групування за певними ознаками, що легко розпізнаються. Групування за однією ознакою називають простим, у разі поєднання двох і більше ознак – комбінаційним.

На групування у статистичному аналізі покладаються певні функції, відповідно до яких їх розрізняють як структурні, типологічні та аналітичні.

Структурне групування характеризує склад однорідної сукупності за певними ознаками, обсяги явища та вагомість окремих груп.

Типологічне групування – це розподіл якісно неоднорідної сукупності на класи, соціально-економічні типи, однорідні групи.

Аналітичне групування – виявлення наявності та напряму зв'язку між двома ознаками, з яких одна представляє результат. У класичному варіанті аналітичного групування сукупність поділяється на групи за факторною ознакою, і в кожній групі визначається середній рівень результативної ознаки. За наявності зв'язку між факторною та результативною ознаками

групові середні від групи до групи поступово змінюються – збільшуються або зменшуються.

При формуванні груп постає питання про їх кількість та межі кожної з них. Кількість груп залежить від ступеня варіації групувальної ознаки та обсягу сукупності, у кожному окремому випадку її необхідно обґрунтувати. Якщо групувальна ознака атрибутивна, кількість груп певною мірою визначається кількістю найменувальних ознак.

Класифікаційні стандарти встановлені органами державної і міжнародної статистики. Класифікації є стійкими, тобто діють тривалий період часу. З часом виникає необхідність їх заміни та доповнення.

Всесвітня туристична організація й Статистичний комісія ООН (UNSC) розробили визначення, класифікації й групування в галузі статистики туризму, що є необхідним для виміру впливу туризму на економіку національну та регіональну, проведення статистичного співставлень на міжнародному й національному рівнях.

У 1937 р. Лігою Націй було введено поняття "міжнародний туризм". З цього моменту, в міру усвідомлення громад кістю впливу туризму на світову та національну економіку, ВТО й ООН уніфікували визначення, класифікації, групування в галузі статистики туризму. В 1991 р. в Оттаві на конференції з статистики туризму, що проводилися ВТО, було затверджено й рекомендовано для використання в інших країнах система статистичних визначень, класифікацій та групувань із туризму. На цій конференції підкреслювалась необхідність узгодження понять у галузі туризму з системою національних рахунків.

Туризм у системі класифікаторів техніко – економічної інформації. Глобальна статистична система містить ряд рівноправних невідчужуваних організацій. Центральною ланкою системи є Статистична комісія при ООН, яка координує статистичні дослідження, сприяє приведенню національних статистичних стандартів у відповідність до міжнародних, контролює впровадження методологічних розробок у статистичну практику. Рекомендації Статистичної комісії на добровільних засадах можуть використовуватися в національній статистиці.

Прикладом успішної роботи Статистичної комісії ООН є розробка таких міжнародних класифікацій, класифікаторів, групувань і номенклатури, як Міжнародна стандартна класифікація видів діяльності, Класифікація благ та послуг споживчого призначення, Міжнародна класифікація за станом зайнятості, Міжнародна класифікація за типом професій, Гармонізована система опису і кодування товарів, Номенклатура Гармонізованої системи, Галузева класифікація, Секторна класифікація, Класифікатор валют і Класифікатор інформації про населення.

Класифікація. Методи класифікації. Інформація про соціально – економічні явища і процеси відносяться до класу статистичної. Всі рівні оброблення статистичної інформації взаємопов'язані між собою та утворюють єдину систему. На кожному рівні відбувається агрегування (укрупнення) статистичних показників як основних носіїв статистичної інформації. Зміст і склад показників уточнюється в процесі класифікації інформації та вдосконалення інформаційних систем і технологій державної статистики в цілому.

Класифікацію в статистиці розуміють як систематизований розподіл економічних явищ, процесів і об'єктів на визначені групи, класи, розряди за їх подібністю чи відмінностями, встановленими на підставі певних критеріїв (ознак).

Скажімо, основним критерієм Стандартної міжнародної торгової класифікації і Тарифної класифікації (номенклатури) є характер сировини, яка використовується для виробництва товару. В основу побудови Номенклатури Гармонізованої системи покладено три ознаки - походження матеріалу, з якого виготовлено товар; призначення товару; хімічний склад товару.

Система кодування. Класифікація інформації супроводжується процесом кодування - присвоєння умовного позначення (цифрового, алфавітно-цифрового) кожному класифікаційному елементу. До найбільш поширених систем кодування слід віднести

порядкову, серійно-порядкову, позиційну і комбіновану системи.

Порядкова система кодування полягає у послідовній реєстрації об'єктів лише за однією ознакою (без пропусків номерів).

При серійно-порядковій системі кожній групі ознак вищого рівня відводиться серія номерів, а в межах серії кодування ознак нижчого рівня здійснюється за порядковою системою.

При позиційній системі виділяється кожна ознака і їй, в залежності від вагомості, відводиться певна кількість розрядів, які заповнюються за порядковою системою кодування.

Комбінована система відрізняється від позиційної тим, що кожна ознака кодується згідно з будь-якою вибраною системою.

Класифікатори. Для зручності сприйняття статистичної інформації людиною в процесі впровадження ефективних інформаційних технологій створюються спеціальні формалізовані засоби опису інформації - класифікатори. Класифікатори техніко-економічної інформації входять до Єдиної системи класифікації і кодування (ЄСКК).

Класифікатори є систематизованим відображенням об'єктів статистики з допомогою кодового позначення. Код як засіб системної ідентифікації складається із сукупності знаків, які відображають класифікаційні групування і об'єкти класифікації.

Призначення класифікаторів - забезпечення інформаційної, термінологічної та ідентифікаційної єдності показників на рівнях макро- і мікроекономіки.

Класифікатори за рівнем розробки і використання можуть поділятися на міжнародні, загальнодержавні, галузеві та локальні.

Загальнодержавні класифікатори умовно можна розділити на чотири групи:

- класифікатори виробничої діяльності, надання послуг і предметів праці;
- класифікатори структури галузей економіки, органів управління, адміністративно-територіального поділу, підприємств та організацій, форм власності;
- класифікатори природних і трудових ресурсів;
- класифікатори техніко-економічних показників, системи позначень, управлінської документації, одиниць виміру.

Кожен економічний об'єкт може описуватися множиною ознак (критеріїв), тому для забезпечення однозначності його віднесення до певного класу і групи до класифікатора додатково складаються детальні інструкції, а також номенклатури, які доповнюють і конкретизують зміст класифікатора.

Класифікації, обов'язкові до виконання, відносяться до стандартів (міжнародних, державних, галузевих, підприємства). Інтеграція України у світове господарство вимагає узгодження загальнодержавних систем класифікації і кодування з міжнародними стандартами.

Прикладами можуть служити:

- Класифікатор держав світу (КДС);
- Державний класифікатор продукції та послуг (ДКПП);
- Класифікатор валют (КВ);
- Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД);
- Класифікація професій (КП);
- Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД);
- Класифікатор системи позначень одиниць вимірювання та обліку (КСПОВО);
- Класифікація послуг зовнішньоекономічної діяльності (КПЗЕД);
- Класифікація видів науково-технічної діяльності (КВНТД).

Групування. З допомогою класифікатора кожен елемент сукупності економічних об'єктів однозначно можна віднести до певного класу, підкласу, групи, підгрупи тощо за однією чи багатьма ознаками. Водночас групування є процесом розподілу сукупності об'єктів на групи, однорідні за певною ознакою, значення якої для усіх елементів

сформованої групи незначно відрізняються. Відзначимо, що класифікація передбачає більш детальний поділ сукупності, ніж групування.

Зауважимо, що національні класифікатори України розробляються з урахуванням чинних міжнародних, які зібрані під назвою "Класифікації ООН та міжнародні стандартні класифікації".

Загальні принципи побудови системи національного рахівництва. Система національних рахунків (СНР) України. Державним комітетом статистики України Система національних рахунків (СНР) визначається як сукупність макроекономічних показників, що використовуються для послідовного та взаємопов'язаного опису найважливіших процесів і явищ економіки: виробництва, доходів, споживання, нагромадження капіталу, фінансів.

Національні рахунки України відповідають міжнародному стандарту СНР, що прийнятий міжнародними організаціями у 1993 році. За стандартом інституційні одиниці групуються в п'ять секторів. У Системі національних рахунків туризм представлений такими категоріями: оптова й роздрібна торгівля, ресторанне господарство; послуги; відпочинок, спорт і туризм.

Види економічної діяльності. Економічна діяльність - це процес поєднання факторів виробництва (виробничих ресурсів) для отримання певного асортименту продукції чи надання послуг. Вид діяльності характеризують за такими ознаками: використані ресурси, виробничий процес, набір (номенклатура, асортимент) продукції (послуг).

Для опису економіки України використовують Класифікацію видів економічної діяльності (КВЕД), в якій охоплені всі види діяльності, що здійснюють (чи потенційно можна здійснювати) в будь-якій галузі народного господарства. Класифікація (КВЕД) містить два блоки - блок ідентифікації видів економічної діяльності та блок їх назв. Блок ідентифікації побудовано за ієрархічним способом класифікації з використанням літерно-цифрового коду. Структура коду наведена на рис.1.

Примітка: X - цифрове значення,
Y - алфавітне (літерне) значення.

Рис. 1. Кодове позначення виду економічної діяльності

КВЕД гармонізовано з Класифікацією видів економічної діяльності Статистичної Комісії Європейського Союзу на рівні класів, що дає змогу використовувати її для порівняння національних статистичних даних з даними Статистичної Комісії Європейського Союзу без перехідних ключів.

Економічна діяльність підприємства складається із сукупності операцій, що впливають на стан підприємства в цілому, на його виробничі та економічні результати, які описують з допомогою системи відповідних показників.

Під показником (економічним показником) в статистиці розуміють узагальнену кількісну або якісну характеристику виробничих ресурсів (робочої сили, сировини і матеріалів, основних засобів, оборотних засобів), способів виробництва і кінцевих результатів виробничо-господарської діяльності підприємства (обсягу виробництва продукції, надання послуг, фінансових результатів тощо) за певний період часу (на певний момент) і за конкретних зовнішніх умов.

У статистиці продукції тривалий час використовувалась така система економічних вартісних показників: валовий оборот; валова продукція; товарна продукція; реалізована продукція; чиста продукція.

Кожен з цих показників має самостійне економічне значення.

В Україні органи державної статистики збирають статистичні дані з метою вивчення економічної кон'юнктури та динаміки ринку продукції та послуг (спираючись на пояснення щодо заповнення державного статистичного спостереження).

Відповідно до цього всі суб'єкти господарювання згідно з вимогами Закону України "Про державну статистику" зобов'язані подавати звіти певної форми. Так, промислові підприємства заповнюють форми №1-П (термінова) місячна "Звіт про виробництво промислової продукції"; №1-підприємство (річна) "Звіт про основні показники діяльності підприємства"; №1-послуги (термінова) місячна "Звіт про обсяги реалізованих послуг". При складанні цих статистичних спостережень використовуються такі показники: обсяг виробленої продукції (робіт, послуг); обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг); валовий випуск; товарний випуск.

Послуги - це діяльність суб'єктів, яка не набуває матеріально-речової форми і задовольняє певні потреби замовників - особисті, колективні, громадські. Вони є результатом різноманітної діяльності, що здійснюється виробником на замовлення будь-яких споживачів (окремих громадян, підприємств, організацій, підприємців), і, як правило, веде до зміни стану одиниць, які споживають ці послуги. Специфіка послуг як продукції полягає в тому, що послуги не накопичуються, не транспортуються, не існують окремо від виробників, тобто вони споживаються, в основному, в момент їх надання.

Звіт за формою №1-послуги (місячна) складають підприємства (юридичні особи) та їх відокремлені структурні підрозділи всіх форм власності з госпрозрахунковою формою фінансування, для яких основним видом діяльності є надання послуг відповідно до КВЕД.

Показники обсягу продукції аналізують в такій послідовності: оцінюють виконання плану виробництва продукції (динаміки, складу, асортименту, структури, якості виробленої продукції), визначають ритмічність виробництва і реалізації, виявляють і кількісно вимірюють вплив факторів на зміну обсягу випуску і реалізації продукції.

У класифікаторі за видами економічної діяльності туристична діяльність представлена у розділах:

Н Готелі та ресторани

І Транспорт і зв'язок

Н Охорона здоров'я та соціальна допомога

О Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту

Однією з найважливіших характеристик якості готельного господарства є рівень комфорту. Критеріями для віднесення готелів до окремих категорій є якість приміщень загального користування і номерів, кількість ванних та душевих кімнат, стандарти умеблювання, види, кількість і якість технічного обладнання, рівень оформлення приміщень, кількість і кваліфікація персоналу, рівень та асортимент послуг з харчування тощо. В Україні сьогодні, згідно національного стандарту ДСТУ 4269: 2003 "Послуги туристичні. Класифікація готелів" передбачається поділ готелів і мотелів на п'ять категорій (від однієї до п'яти "зірок").

Існують різноманітні класифікації готелів, які висвітлені у таких літературних джерелах. Умовно їх можна звести до таких:

1. *Класифікація готельних підприємств за рівнем комфорту* відіграє величезну роль у вирішенні питань управління якістю готельних послуг.

2. *Класифікація готельних підприємств за місткістю*. В Україні діє наступна офіційна класифікація готелів за місткістю: до 150 місць (не більше 100 номерів) - готелі малої

місткості, від 150 до 400 місць (до 300 номерів) - середньої місткості, більше 400 місць (понад 300 номерів) - великої місткості.

Слід зазначити, що світовий готельний номерний фонд в основному розміщений у малих і середніх готелях.

3. *Класифікація готельних підприємств за рівнем цін*, що встановлюються на основні платні послуги (що надаються в номерному фонді), готелі поділяються на бюджетні; економічні, середні, першокласні, апарт-готелі, люкс-готелі.

4. *Класифікація готельних підприємств за тривалістю* перебування клієнтури розрізняють готелі для тривалого перебування клієнтів і для короткочасного перебування.

5. *Класифікація готельних підприємств за сезонністю* функціонування готелі поділяються на працюючі цілорічно та працюючі у сезон (влітку, взимку).

6. *Класифікація готельних підприємств за способом надання харчування* проживаючим в готелях клієнтам вони поділяються на: ті, що забезпечують повний пансіон; ті, що пропонують лише сніданок; не пропонують харчування (як правило, через відсутність власного гастрономічного виробництва, тобто ресторану або іншого підприємства).

7. *Класифікація готельних підприємств за рівнем асортименту і вартості* послуг готелі поділяються на два типи: дешеві готелі або готелі з обмеженим сервісом; готелі "люкс" - побудовані по індивідуальних проектах.

Виходячи з потреб клієнтури, готелі бувають різного призначення: для ділових людей (загального типу, відомчі, для нарад тощо): готелі для відпочинку (туристські, курортні, для автотуристів, мотелі, кемпінги); спеціальні типи готелів (для транзитних пасажирів, для спортсменів тощо).

В Україні найбільш поширені готелі загального типу.

Різновид готелів загального типу - відомчі готелі, розраховані в основному на проживання людей, що приїжджають з діловими цілями у певне відомство, установу або на підприємство.

Згідно функціональної структури підприємств готельного господарства, як і раніше, найбільш поширеними в Україні є два типи підприємств (83,0% від загальної кількості): готелі - 63,9% та гуртожитки - 19,1% (табл. 1.)

Таблиця 1.

Розподіл підприємств готельного господарства за типами у 2005 р.

	Кількість, одиниць		Розподіл підприємств за типами,%	Одноразова місткість підприємств, місць	Середня місткість підприємств	
	підпри-емств	В них номерів			номерів	місць
Усі типи підприємств	1232	51686	100,0	106048	42	86
Готелі	788	38662	63,9	69785	49	89
Мотелі	17	394	1,4	792	23	47
Готельно-офісні центри	8	228	0,7	376	29	47
Кемпінги	6	199	0,5	475	33	79
Молодіжні турбази та гірські притулки	35	1907	2,8	5149	54	147
Гуртожитки для приїжджиків	235	5061	19,1	13260	22	56
Інші місця для коротко термінового проживання	143	5235	11,6	16211	37	113

Інші типи підприємств, поширені в більшості країн - такі як мотелі, кемпінги, молодіжні бази та гірські притулки - в Україні зустрічаються рідко, хоча, враховуючи їх місткість і функціональність, могли б стати поштовхом до подальшого розвитку галузі. Проте, порівняно з 2004р. кількість деяких типів підприємств збільшилась. Так, молодіжних турбаз та гірських притулків стало на 9 одиниць більше, або на 25,7%, мотелів - на 2 одиниці, або на 11,8%.

Для будь-якої держави необхідно мати належний рівень розвитку готельного господарства, адже він сприяє поживленню усіх суспільно-економічних контактів та

зв'язків, посилює економічний потенціал регіонів, піднімає рейтинг держави, окремих її міст у світовому співтоваристві і навпаки нестача готелів гальмує всі ці процеси.

Економічні основи туристичної діяльності. Економічні та фінансові показники. Туризм як галузь характеризується системою показників, а саме:

- обсяг туристичного потоку;
- середня величина туристичних витрат за добу;
- стан та розвиток інфраструктури;
- показники фінансово - економічної діяльності;
- показники розвитку міжнародного туризму.

Туристичний потік – це постійне прибуття в країну туристів. Їх обсяги характеризуються показниками: загальна кількість туристів; кількість туроднів; середня тривалість перебування туристів у країні (регіоні).

Для розрахунку кількості туроднів необхідно помножити кількість відвідувачів на середню тривалість (у днях) перебування одного туриста в країні (регіоні):

$$D = K * t_{cp.}$$

де D – туродні;

K – кількість туристів;

$t_{cp.}$ – середня кількість днів, які проведені одним туристом у регіоні.

Коли отримані ці дані, неважко оцінити витрати кожного туриста за добу. Сумарна величина туристичних витрат (P_{Σ}) у регіоні визначається так:

$$P_{\Sigma} = D * P_{cp.}$$

де $P_{cp.}$ – середні витрати туриста за добу.

Туристичний потік є явищем нерівномірним. Тому виведені коефіцієнти нерівномірності туристичного потоку (K_H), які розраховуються трьома способами:

$$1) K_H = \frac{D_{max}}{D_{min}} * 100\% ;$$

$$2) K_H = \frac{D_{max}}{D_{рик}} * 100\% ;$$

$$3) K_H = \frac{D_{max}}{D_{см}} * 100\% ,$$

де D_{max} , D_{min} – кількість туроднів у місяць максимального й мінімального туристичного потоку відповідно, людино-днів;

$D_{рик}$, $D_{см}$ – річна та середньомісячна кількість туроднів відповідно, людино-днів.

Інфраструктуру туризму характеризують ліжковий фонд готелів та інших засобів розміщення; кількість місць на підприємствах харчування, кількість місць на підприємствах розваг (аквапарки, театри і т.д.), відведених для туристів, і. п.

Потужність ліжкового фонду визначається за формулою:

$$M_{л} = K_p * 365 + K_c * t_c,$$

де $M_{л}$ – потужність ліжкового фонду, одиниць;

K_p – кількість ліжко – місць використаних упродовж року;

K_c – кількість ліжко – місць сезонного використання;

t_c – кількість днів сезонного використання.

Показники фінансово – економічної діяльності туристичної фірми такі: осяг реалізації туристичних послуг або виручку від реалізації послуг туризму; показники використання робочої сили (продуктивність праці, рівень витрат на оплату праці та ін.); показники використання виробничих фондів (фондовіддача, обіг обігових фондів); собівартість послуг туризму; прибуток; рентабельність; фінансові показники (платоспроможність, ліквідність,

фінансова стійкість, валютна самоокупність та ін.).

Показниками міжнародного туризму є:

- кількість туристів, які відвідують зарубіжні країни (визначається за кількістю громадян України, які виїжджали за кордон, кількість іноземних громадян, які відвідали Україну, за даними Адміністрації Держприкордонслужби України);

- середня тривалість поїздки, діб;

- середній розмір витрат іноземних туристів під час перебування в Україні.

Всі ці показники мають певний вплив на розвиток туристичної галузі.

Для отримання максимальних прибутків від туризму, кожна держава формує свою туристичну політику.

Аналіз нормативно-правових актів, що стосуються сфери туризму, дає підстави для висновку про пріоритетність розвитку в Україні в'їзного та внутрішнього туризму. В Основних напрямках розвитку туризму в Україні до 2010 р., затверджених Указом Президента України від 10.08.1999 р., № 973/99, зокрема зазначено: «Пріоритетним видом туризму для України залишається іноземний (в'їзний) туризм як вагомий чинник поповнення валютними надходженнями державної скарбниці та створення додаткових робочих місць». Про вагоме значення в'їзного та внутрішнього туризму йдеться також у Державній програмі розвитку туризму на 2002-2010 роки, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2002 р. № 583. Відношення у системі туризму регулюються нормами як загального, так і спеціального законодавства.

В Україні створенні законодавчі акти, які чітко визначають і системно регулюють туристичну діяльність, цивілізованим законодавчим шляхом структурує туристичний ринок. Закон України "Про туризм" відповідає нормам і правилам міжнародної практики у сфері туризму, праву Європейського Союзу, чим стимулює туристичні фірми працювати до узвичаєних міжнародних норм і стандартів. Законодавча база є фундаментом, який дозволяє побудувати ефективну нормативну базу українського туризму.

Фінансове забезпечення туристичних підприємств та класична банківська гарантія, передбачена в новому Цивільному кодексі.

Законодавство дає можливість структурування і координацію ринку туристичних послуг в Україні. Це також виходить із міжнародної практики й досвіду законодавчого регулювання цієї галузі в інших країнах. Закон України "Про туризм" спрямований на гармонізацію українського законодавства з міжнародним правом. Зокрема існують затверджені 1989 р. рекомендації до Гаазької декларації Міжпарламентської конференції з туризму.

В окремому пункті зазначається, що в секторі туризму існують певні межі, далі яких процес децентралізації та деконцентрації йти не може. І без національного механізму, що забезпечує координацію туристичної політики держави на національному й регіональному рівнях не обійтися.

Це призводить до того, що у маленькій турфірмі невисокі витрати, що й дозволяє їй нібито конкурувати з великими туристичними компаніями. Великі підприємства завжди можуть знайти захист від конкурентів, поза як за рахунок обсягів вона бере на себе і зниження цін, тобто диверсифікує ринок послуг. Маленька компанія таких обсягів немає, тому одиниця послуг коштує завжди дорожче. Іноді вони позиціонують себе з кращою пропозицією, якщо на певному сегменті, у певному місці вдалося домовитися. Але здешевлювати послуги найчастіше вона може, тільки працюючи "у тіні". Таким чином, права споживачів турпослуг дуже сумнівні.

Маркетинг національного туристичного продукту направлений на формування, просування й позитивний розвиток туристичного іміджу (провідного туристичного образу) країни, що є невід'ємною умовою залучення іноземних туристів.

Основні способи та цілі державного регулювання в галузі туризму та пріоритетні

напрями державної політики в галузі туризму сформульовані у Законі України „Про туризм”.

Отже, економічна ефективність туризму передбачає отримання вигаду від організації туризму в масштабах держави, туристичного обслуговування населення регіону, виробничо – обслуговуючої діяльності туристичної фірми.

Туризм у багатьох країнах відіграє важливу роль у структурі експорту, що сприяє позитивному балансу в зовнішньоторговельних відносинах. Це проблема є особливо актуальною у господарстві України. Зусилля спрямовані на залучення іноземних туристів в Україні повинні мати деякий вплив на ситуацію платіжного балансу. Зрозуміло якщо імпорт переважає над експортом, тоді ВВП має менше значення. Для України дуже важливим є залучення більше туристів у нашу країну й сприяти їм до витрат грошей, чим відправляти українських громадян подорожувати за кордоном.

Прямий вплив туризму на економіку країни або регіону – це результат доходів туриста на купівлю послуг й товарів туризму, а також як результат вкладу грошей туристами у туристичне підприємство, матеріальне забезпечення працівників туризму й створення нових місць.

Непрямий вплив проявляється у формі мультиплікатора, який вступає в силу від моменту появи туристичних витрат у регіоні.

Поєднання прямого й непрямих впливів туристичних витрат впливає на місцеву економіку. Поруч із моментом мультиплікатора є і інші чинники.

Серед позитивних аспектів туристичної діяльності слід виділити такі:

- 1) індустрія туризму охоплює багато підприємств малого бізнесу;
- 2) туристи сплачують податки, як і більшість населення;
- 3) туризм підвищує доходи регіоні, зайнятість, інвестиції і т.п.

Однак існують межі, до яких влада регіону може максимізувати прибуток від цих аспектів туризму. Вони бувають двох типів: соціальні й економічні. Соціальні обмеження виникають завдяки збільшенню податків. Економічні обмеження виникають у формі невикористаних можливостей (альтернативних витрат), які виникають внаслідок розвитку тур індустрії.

Негативний вплив туризму проявляється через таке поняття як монокультура туризму. Це проявляється через шкідливий вплив на сільське господарство, порушується або повністю руйнується традиційний уклад і природний ландшафт у місцях масового туризму. Різноманітність є основою економічної стабільності.

Необхідно пам’ятати, що туризм володіє значним потенціалом як інструмент економічного розвитку, але він не є панацеєю від всіх економічних негараздів.

Отже, до переваг розвитку туризму для кожної країни належать:

- 1) збільшення грошового потоку в регіоні, у т. ч. притік валюти;
- 2) зростання валового національного продукту;
- 3) створення нових робочих місць;
- 4) реформування структури відпочинку, яка може бути використана як туристами, так і місцевим населенням;
- 5) залучення капіталу, у т. ч. числі й іноземного;
- 6) збільшення податкових зборів у регіоні.

Недоліками розвитку туризму є:

- 1) зростання цін на місцеві товари й послуги, на земельні та інші природні ресурси й нерухомість;
- 2) вплив грошей за кордон при туристичному імпорті;
- 3) загострення екологічних і соціальних проблем;
- 4) нанесення шкоди розвитку інших галузей.

Література:

1. Гнатюк М.Р. Закон України "Про туризм": Постатейний коментар. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2006. – 200 с.
2. Державна програма розвитку туризму на 2002 – 2010 року / Затверджено постановою Кабінету Міністрів від 29 квітня 2002 року, № 583.
3. Закон України "Про туризм" // Офіційний вісник України. Щотижневий збірник актів законодавства. – К.: 2003.- №50.- С.34-56.
4. Громыко Г.Л. Статистика. – М.: Изд – во Моск. ун – та, 1981. – 408 с.
5. Єріна А.М., Пальян З.О. Теорія статистики: Практикум. – К.: - Тов. – во "Знання", КОО, 1997. – 325 с.
6. Статистика: Підручник / С.С. Герасименко, А.В. Головач, А.М. Єріна та ін.; За наук. ред. д – ра екон. наук С.С. Герасименко. – К.: КНЕУ, 2000. – 467 с.
7. Статистика: Підручник / А.В. Головач, А.М. Єріна, О.В. Козирев та ін.; За ред. А.В. Головача, А.М. Єріної, О.В. Козирева – К.: КНЕУ, 2000. – 467 с.
8. Статистика: теоретичні засади і прикладні аспекти. Навч. посіб. Р.В. Фецура, А.Ф. Барвінський, В.П. Кічор та ін.; За наук. ред. Р.В. Фецура. – Львів: "Інтелект-Захід", 2003. – 576 с.
9. Соболева Е.А. Статистика туризма: Статистическое наблюдение: Учеб. пособ. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 160 с.
10. Статистичний щорічник України за 2006 рік / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: "Техніка", 2007. – 598 с.
11. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2007 рік / За ред. В. Кирича. – Тернопіль: ГУС, 2008. – 463 с.
12. Туризм в Україні. Статистичний збірник – К.: Державний комітет статистики України, 2006. – 184 с.

Summary:

Jaroslav Maryniak. TOURISM AS OBJECT OF STATISTICAL RESEARCH.

The problems of becoming of statistics of tourism are considered. Basic tourist performance indicators are found out.

Надійшла 06.11.2008р.

УДК 379.85 (1)

Світлана ШЕПЕТЮК

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ, ЯК ОСНОВА ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Під туристськими ресурсами розуміють сукупність природних і соціально-культурних комплексів та їх елементів, що сприяють задоволенню фізіологічних та соціальних потреб людини, відновленню її працездатності і які при сучасній та перспективній структурі рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях використовуються для прямого й опосередкованого споживання та виробництва рекреаційно-туристських послуг [2].

Мета роботи – характеристика історико-культурних туристичних ресурсів Івано-Франківської області.

Методи дослідження – теоретичний і картографічний аналіз, польові спостереження.

Івано-Франківська область має багату культурно-історичну спадщину. На її території взято під охорону держави 3,5 тис. пам'яток історії та культури.

В області є п'ять міст, що згадуються в давньоруських літописах. Серед них Тисмениця (1143 р.), Снятин (1158 р.), Тлумач (1213 р.), Коломия (1240 р.). Та найдавнішим є Галич, перша згадка про який датується 898 роком. Пізніше він став столицею могутнього Галицького князівства й Галицько-Волинської держави. На базі пам'яток княжого Галича створений національний заповідник „Давній Галич”.

Івано-Франківська область є батьківщиною оспіваних у „Слові о полку Ігоревім” князя Ярослава Осмомисла і княгині Ярославни, а також дівчини-патріотки з Рогатина, що ввійшла в історію під ім'ям Роксолани і як дружина султана відіграла значну роль у політичному житті Туреччини XVI ст. Тут народилися керівник опришківського руху О. Довбуш, сподвижник Б. Хмельницького С. Височан, письменники І. Вагілевич, В. Стефаник, М. Черемшина, Л. Мартович, Марійка Підгірянка, мистецтвознавець С. Гординський,